

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาคนต่างกลุ่มกัน คือกลุ่มระดับล่าง กลุ่มระดับกลาง กลุ่มระดับบน และพบว่ามีความเหมือนและแตกต่างกันในเรื่องการเรียนรู้ทางสังคมเกี่ยวกับการชื้อยาใช้เอง และมีปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องและส่งผลให้มีการชื้อยาใช้เองมีความเหมือนและแตกต่างกันด้วยในแต่ละระดับกลุ่ม ผู้วิจัยได้นำผลของการศึกษามาสรุป ได้ดังนี้

1. สรุปการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวกับการชื้อยาใช้เองที่เหมือนและแตกต่างกันของชาวชุมชนในเขตชุมชนแออัด

สิ่งที่เหมือนกันจากการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวกับการชื้อยาใช้เอง ของกลุ่มระดับล่าง ระดับกลาง และระดับบน ก็คือ วิธีการแนะนำ และการทำตามแบบอย่าง สรุปได้ดังนี้

วิธีการแนะนำ วิธีนี้ในครอบครัวของทั้งกลุ่มระดับล่าง ระดับกลาง และระดับบน จาก พ่อ แม่ แนะนำยาให้ลูกหลาน หรือในบางกรณีลูกหลานก็สามารถแนะนำ พ่อ แม่ได้เช่นกัน เกิดจากการมีความรักและมีความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน และภายในกลุ่มเพื่อนบ้านเองของทั้ง 3 กลุ่ม ก็มีการใช้วิธีการแนะนำนี้ จากประสบการณ์การใช้ยาของตัวเอง ให้เพื่อนบ้านด้วยกันฟังด้วยความความห่วงใยเป็นความสัมพันธ์ที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ส่วนภายในกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพเอง ก็มีการแนะนำเรื่องยาภายในทั้ง 3 กลุ่ม ส่วนใหญ่จะเป็นชนิดยาที่เพื่อนร่วมอาชีพใช้อยู่เป็นประจำในการรักษาอาการที่เกิดจากการทำงานเนื่องจากมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และวิธีนี้ยังเกิดขึ้นในสื่อต่างๆ ด้วย ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งสิ่งพิมพ์ที่ได้รับฟังได้บ่อยครั้ง ที่มีการสื่อด้วยภาพและเสียง ด้วยการบอกสรรพคุณที่ดีเยี่ยม และใช้ฟรีเซ็นเตอร์ที่มีชื่อเสียงในการโฆษณาการใช้ยา เป็นต้น ในกรณีของคนขายยาก็มีการใช้วิธีการแนะนำยาให้กับลูกค้าที่มาชื้อยาในทุกกลุ่มเพราะเป็นหน้าที่ที่จะต้องให้ความปลอดภัยในการใช้ยา และยังมีการแนะนำจากบุคลากรทางการแพทย์สู่กลุ่มระดับบนบางคน ได้เรียนรู้เรื่องการใช้ยาจากกลไกการถ่ายทอดนี้ด้วย

วิธีการทำตามแบบอย่าง วิธีนี้มักจะเกิดขึ้นได้จากการที่มีระยะเวลาอยู่ด้วยกันกับ กลไกถ่ายทอดข้อมูล เป็นเวลานาน มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ถึงจะมีโอกาสเห็นและเลียนแบบตาม ซึ่งเกิดขึ้นได้ในกรณีการเรียนรู้ภายในครอบครัวในทุกกลุ่ม และภายในกลุ่มเพื่อนบ้านซึ่งกลุ่มระดับล่างมีแนวโน้มที่จะเกิดการสังเกตเห็นพฤติกรรมการใช้ยาจากเพื่อนบ้านได้มากที่สุด เนื่องจากบ้านติดกัน ไม่มีรั้วกัน สามารถเดินเข้าออกได้สะดวก ห้องรับแขกก็คือหน้าบ้าน ซึ่งใครเดินผ่านไปมาก็แวะทักทายได้ และส่วนใหญ่ยังมีกิจกรรมการดื่มเหล้าที่ร้านขายเหล้าในตอนเย็นร่วมกันด้วยกับเพื่อนบ้าน และวิธีการสังเกตเลียนแบบนี้ ยังเกิดขึ้นภายในกลุ่มเพื่อนร่วมงานที่งานมีลักษณะที่ต้องใช้เวลาอยู่ร่วมกันยาวนาน ก็มักจะสังเกตเห็นพฤติกรรมการใช้ยาซึ่งกันและกัน

สิ่งที่แตกต่างกันจากการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวกับการซื้อขายใช้เอง ของกลุ่มระดับล่าง ระดับกลาง และระดับบน ก็คือ ช่องทางในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ยา โดยมีกลไกการถ่ายทอดของแต่ละช่องทางที่มีคุณภาพที่ต่างกันไปด้วย ซึ่งเป็นผลมาจากการแบ่งคนออกเป็น 3 กลุ่มในเบื้องต้นนั่นเอง

ช่องทางในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ยา

กลุ่มระดับล่าง ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพ ลีอ คนขายยาในตัวเมือง และคนขายยาในร้านขายของชำ

ครอบครัว กลุ่มระดับล่างนั้นมีการแสดงออกซึ่งความรัก ความห่วงใยซึ่งกัน จึงมีการแนะนำเรื่องยาให้แก่กัน อีกทั้งการที่มีระยะเวลาอยู่ด้วยกันยาวนาน ลูกจึงมีโอกาสเห็นแบบอย่างพฤติกรรม โดยการจดจำแล้วเลียนแบบตาม พ่อ แม่ ด้วยเช่นกัน

เพื่อนบ้าน มีความสนิทสนมกับเพื่อนบ้านมากกว่ากลุ่มอื่น เพราะบ้านอยู่ติดกันและมีระดับความสัมพันธ์ที่ดี มีพึ่งพาอาศัยในกลุ่มระดับล่างด้วยกันเอง จึงมีการแนะนำเรื่องยาให้กันฟัง และถ้าหากสนิทสนมกันมากจนกระทั่งมีการไปเยี่ยมเยียนกันที่บ้าน ก็สามารถที่จะสังเกตเห็นพฤติกรรมการใช้ยาจากเพื่อนบ้านและนำมาทำตามแบบอย่างได้

เพื่อนร่วมอาชีพ ส่วนใหญ่กลุ่มระดับล่างจะออกไปทำงานนอกชุมชน เข้าไปเย็นกลับ หากมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน ก็จะมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องต่างๆ รวมทั้งมีการแนะนำในเรื่องยาให้แก่กันด้วย และถ้าหากงานที่ทำอยู่มีระยะเวลาอยู่ด้วยกัน ยาวนาน ก็จะมีโอกาสเห็นพฤติกรรมการใช้ยาและเลียนแบบตามได้เช่นกัน

ลีอ เนื่องด้วย การศึกษาที่น้อย ดังนั้นการเลือกที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ ได้น้อยกว่ากลุ่มอื่นเพราะไม่สามารถเข้าใจในสิ่งที่รายการที่นำเสนอด้วยการแนะนำ

สาระที่เป็นประโยชน์ ถ้าหากเป็นเรื่องของวิชาการได้มากนัก และจะมีการฟังวิทยุ มากกว่า การดูโทรทัศน์ เพราะวิทยุมีราคาถูกกว่า และสามารถนำติดตัวไปที่ต่างๆ ได้ด้วย ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์มีราคาต่อเล่มค่อนข้างแพง จะไม่นิยมซื้อ ส่วนสื่อเฉพาะป้ายโฆษณาต่างๆ ไม่ค่อย สนใจดู นอกจากว่าป้ายนั้นมีสีสันสะดุดตาถึงจะอ่าน หรือป้ายเหล่านั้นติดอยู่ตามทางเดินที่ ต้องเดินผ่านอยู่เป็นประจำ โอกาสที่จะสังเกตเห็นและหยุดอ่านจึงมีมาก

คนขายยาในตัวเมือง ถ้าหากเจ้าของร้านขายยาใจดี พุดดี อธิบายดี จัดยา ให้หายจากอาการเจ็บป่วยได้ ก็จะไปซื้อยานั้นเป็นประจำโดยที่ไม่สนใจว่าเป็นเภสัชกรหรือไม่ โดยเจ้าของร้านจะใช้วิธีแนะนำเรื่องยาให้ลูกค้าฟัง

คนขายยาในร้านขายของชำ เป็นช่องทางการกระจายความรู้ในเรื่องยาเป็น อย่างดีให้กับ กลุ่มระดับล่าง เพราะกลุ่มระดับล่างบางคนอ่านหนังสือไม่ออก ต้องอาศัยการ แนะนำจากเจ้าของร้านขายของชำในเรื่องยา อีกทั้งมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่ากลุ่มระดับล่าง ย่อมเป็นที่น่าเชื่อถือ

กลุ่มระดับกลาง ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพ สื่อ คนขายยาในตัว เมือง หน่วยงานต่างๆ

ครอบครัว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายในชุมชน มีเวลาอยู่กับบ้านมาก ได้แนะนำพูดคุยเรื่องการให้ยาให้กันฟัง และระยะเวลาที่อยู่ด้วยกันยาวนานทำให้มีโอกาส สังเกตเห็นแบบอย่าง และเลียนแบบตาม พ่อ แม่

เพื่อนบ้าน ถ้าหากเป็นผู้ที่เปิดร้านค้าในชุมชน โอกาสที่จะพบเจอเพื่อน บ้านที่เป็นลูกค้ามาก และแหล่งชุมนุมของกลุ่มระดับกลางในตอนเย็นคือ สนามเด็กเล่นของ ชุมชน หากมีระดับความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างเพื่อนบ้านแล้ว มีความห่วงใย ก็จะมีการพูด ขยายแนะนำกันในเรื่องยาให้กันและกันฟัง ส่วนการไปมาหาสู่กันที่บ้านของเพื่อนบ้านมีน้อย นอกจากจะไปติดต่อธุระเท่านั้น โอกาสที่จะเห็นพฤติกรรมการใช้ยาจากเพื่อนบ้านในกลุ่มนี้จึง มีค่อนข้างน้อยมาก

เพื่อนร่วมอาชีพ ส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้จะมีการเปิดธุรกิจร้านค้าเป็นของ ตัวเองในชุมชน และออกไปทำงานนอกชุมชนด้วย ซึ่งผู้ที่เปิดร้านค้าในชุมชนหากมีเวลาว่าง จากการขายของ บางครั้งได้เดินพูดคุยกับเพื่อนบ้านที่เปิดร้านค้าเหมือนกัน ซึ่งก็ทำได้ง่าย เพราะอยู่ใกล้ๆ กัน หากระดับความสัมพันธ์อยู่ในขั้นที่ดี ก็จะมีพูดคุยแนะนำในเรื่องยาให้กันและ กันฟัง ส่วนโอกาสที่จะสังเกตเห็นพฤติกรรมการใช้ยาของเพื่อนร่วมอาชีพในการใช้ยานั้นมีบ้าง เหมือนกัน ถ้าหากมีความสนิทสนมกันมากและมีการไปมาหาสู่กันที่บ้านเสมอก็มีโอกาสที่จะ

สังเกตเห็นได้เช่นกัน ส่วนผู้ที่ออกไปทำงานนอกชุมชนนั้น ถ้าหากมีระยะเวลาในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนร่วมอาชีพยาวนานนั้น โอกาสที่จะสังเกตเห็นพฤติกรรมการใช้ยาของเพื่อนร่วมอาชีพและเกิดการเลียนแบบตามก็เกิดขึ้นได้เช่นกัน

สื่อ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีการศึกษาขึ้นมา มีการคบหาเพื่อนบ้านในกลุ่มที่มีความรู้เหมือนกัน ดังนั้นจึงมีการเลือกรับข้อมูลข่าวสาร ที่มีประโยชน์ขึ้นมา ต้องเป็นข้อมูลที่มีความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการพูดคุยให้ข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การดูหรือฟังโฆษณาอันกลุ่มระดับกลางนี้ ไม่ค่อยชอบตามการชักจูงได้ง่าย เนื่องจากมีการคิดวิเคราะห์พิจารณาถึงผลดีผลเสีย แต่อาจมีการเลียนแบบใช้ตามโฆษณาเป็นบางชนิดหากพิจารณาแล้วว่าดี

คนขายยาในตัวเมือง ส่วนใหญ่จะนิยมเข้าร้านที่มีความน่าเชื่อถือ โดยดูจากป้ายที่ได้รับอนุญาตให้ขายยาประเภทต่างๆ แต่ส่วนใหญ่ก็ยังไม่กล้าถามว่าคนขายยาเป็นเภสัชกรหรือไม่ แต่ดูจากการพูดคุย และการจัดยาของคนขาย ว่าจัดยาแล้วหายจากโรคหรือไม่ หากหายครั้งต่อไปก็มีแนวโน้มที่จะซื้อยาในร้านค้านี้ อีก การติดต่อเป็นไปในลักษณะคนขายยาแนะนำเรื่องยาให้กับลูกค้า

หน่วยงานต่างๆ เนื่องจากกลุ่มระดับกลางบางคนเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมต่างๆ ในชุมชน ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับสมาชิกของกลุ่ม เช่น สมาชิกของกลุ่ม อสม. และการที่หน่วยงานจากรัฐซึ่งมีอำนาจในการสั่งการ ได้เข้ามาให้ความรู้ในเรื่องการใช้จ่ายสามัญประจำบ้านโดยการจัดอบรมพูดคุยถึงประโยชน์ยารักษาให้ฟังนั้น ก็เพื่อที่จะให้ผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกของอสม. นำความรู้ที่ได้นั้นมาใช้กับตนเอง ครอบครัวและเพื่อนบ้านในชุมชนต่อไป

กลุ่มระดับบน ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพ สื่อ คนขายยาในตัวเมือง หน่วยงานต่างๆ บุคลากรทางการแพทย์

ครอบครัว บางส่วนทำงานอยู่ในชุมชน มีโอกาสอยู่กับครอบครัว มีความสัมพันธ์ที่ดีกันในครอบครัว ได้มีการดูแลเอาใจใส่ พูดคุยแนะนำเรื่องการใช้ยาให้แก่กัน และถ้าหากมีระยะเวลาอยู่ด้วยกันยาวนาน ก็จะมีการเลียนแบบการใช้ยาจาก พ่อ แม่ ด้วยเหมือนกัน

เพื่อนบ้าน ระดับความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านไม่สนิทสนมกันมากนัก จะมีการติดต่อไปมาหาสู่กันที่บ้านเมื่อมีธุระเท่านั้น ส่วนใหญ่จะมีการติดต่อกันระหว่างกลุ่มระดับเดียวกัน ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งกันและกัน รวมทั้งในเรื่องยาด้วย

เนื่องจากกลุ่มระดับบนเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา มีสถานภาพทางสังคมที่สูง เพื่อนบ้านกลุ่มอื่นมักจะให้ความเชื่อถือ

เพื่อนร่วมอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการศึกษา มีอาชีพที่ดี และมีสถานภาพทางสังคมสูง เช่นเดียวกัน มีการแนะนำเรื่องยาให้แก่กันฟัง ซึ่งข้อมูลที่แนะนำกันนั้นมีความน่าเชื่อถือขึ้นมา เพราะได้มีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม ในการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันระหว่างเพื่อนร่วมอาชีพ และถ้าหากในที่ทำงานมีระยะเวลาอยู่ร่วมกันยาวนาน ก็จะมีโอกาสสังเกตเห็นพฤติกรรมการใช้ยาของเพื่อนร่วมอาชีพและนำมาทำตามแบบอย่างได้

สื่อ กลุ่มระดับบนนี้สามารถเข้าถึงสื่อได้โดยง่ายกว่าทุกกลุ่ม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง สามารถเลือกรับฟังรับชมสื่อต่างๆ ที่มีความรู้ที่มีประโยชน์เข้ามา เพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่จะไม่คล้อยตามสื่อโดยง่าย แต่จะมีการใช้ยาตามสื่อที่โฆษณาบ้าง หากพิจารณาแล้วว่ามีประโยชน์หรือปลอดภัย

คนขายยาในตัวเมือง เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีการศึกษาสูงในชุมชน เมื่อไปซื้อยาจะกล้าซักถามเกี่ยวกับในสิ่งที่สงสัย โดยจะเลือกเข้าร้านที่ดูน่าเชื่อถือ ที่มีเภสัชกรประจำร้าน โดยพิจารณาจากคนขายยาว่าเป็นเภสัชกรหรือไม่ โดยการสังเกตดูป้ายแขวนชื่อเภสัชกร จากวิธีการพูด บุคลิกภาพ ความสามารถจัดยา เป็นต้น

หน่วยงานต่างๆ กลุ่มระดับบนนี้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ทางสังคม ส่วนใหญ่จะอยู่ในตำแหน่งผู้นำกลุ่มบ้าง สมาชิกกลุ่มบ้าง เจ้าหน้าที่จากสำนักงานสาธารณสุขของรัฐซึ่งมีอำนาจในการสั่งการ เข้ามาให้ความรู้จัดอบรมพูดคุยในเรื่องการใช้ยาสามัญประจำบ้าน เพราะเป็นยาที่ปลอดภัยที่สุด ซึ่งสมาชิกกลุ่มผสมต้องนำความรู้นี้มาใช้กับคนในครอบครัว และคนในชุมชนด้วย

บุคลากรทางการแพทย์ เนื่องจากช่องทางนี้เป็นผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องสุขภาพ ผู้คนจะให้ความเชื่อถือมาก ซึ่งกลุ่มระดับบนมีโอกาที่จะไปตรวจสุขภาพตามคลินิกหรือโรงพยาบาลต่างๆ เนื่องจากมีกำลังทรัพย์เพียงพอ และถ้าหากไม่เข้าใจก็กล้าที่จะซักถามข้อมูลเพิ่มเติมซึ่งเป็นไปในลักษณะปรึกษาเรื่องยา เพราะสามารถเข้าใจในสิ่งที่บุคลากรทางการแพทย์อธิบายได้

2. สรุปปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลให้มีการซื้อขายใช้เองเหมือนกัน และแตกต่างกัน ของชาวชุมชนในเขตชุมชนแออัด

ปัจจัยที่ส่งผลให้มีการซื้อขายใช้เอง เหมือนกัน คือ ร้านขายยาที่ใกล้บ้าน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคที่เป็นอยู่ การให้คุณค่าในตัวยา การให้ความเชื่อถือในตัวผู้ขายยา การโฆษณา การไม่มีเวลาที่จะไปพบแพทย์ในสถานพยาบาล และความสบายใจในการซื้อขายใช้เองมากกว่าไปพบแพทย์ในสถานพยาบาล

ร้านขายยาที่ใกล้บ้าน

มีร้านขายยามากมายตั้งอยู่ใกล้ชุมชน เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ง่าย สดวกในการไปซื้อยา และการประกอบอาชีพบางประเภทของคนในชุมชน ก็ส่งผลให้มีการซื้อขายใช้เองด้วยเช่นกัน เช่น แม่ค้าที่อยู่ในตลาดที่มีร้านขายยาดังใกล้บริเวณนั้น หรือคนที่มิที่ทำงานอยู่ใกล้ร้านขายยา เป็นต้น

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคที่เป็นอยู่

เนื่องจากชุมชน 5 ชันวา ตั้งอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ มีผลทำให้สื่อต่างๆ บุคคลและกลุ่มองค์กรต่างๆ เข้ามาติดต่อมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนได้ง่าย จึงทำให้ชาวชุมชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคที่เป็นอยู่ ว่า อาการเจ็บป่วยแบบนี้ เกิดขึ้น เพราะสาเหตุอะไร ไม่ใช่เกิดจากสิ่งลึกลับที่อธิบายไม่ได้ และถ้าหากมีการประเมินความรุนแรงของโรคตามความเข้าใจของตนเอง และถ้าสรุปได้ว่ามีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ ส่วนใหญ่ก็จะมีการไปซื้อยาใช้เองก่อนเป็นอันดับแรก

การให้คุณค่าในตัวยา

ทุกกลุ่มมีการให้คุณค่าในตัวทั้งแผนโบราณ แผนปัจจุบันต่างๆ ว่าดี มีประสิทธิภาพดี รักษาอาการเจ็บป่วยให้หายได้ อีกทั้งยาที่ผลิตในปัจจุบันนี้ บรรจุอยู่ในรูปแบบสวยงาม ทันสมัย ง่ายต่อการพกพา อีกทั้งการโฆษณาจากสื่อต่างๆ ก็มักจะบอกถึงสรรพคุณที่ดีเยี่ยม จนทำให้คนพึงเกิดความมั่นใจ และสามารถตัดสินใจซื้อหาได้ด้วยตัวเองจากร้านขายยาทั่วไปได้อย่างง่ายดาย

การให้ความเชื่อถือในตัวผู้ขายยา

ทุกกลุ่มมีการให้ความเชื่อถือในตัวคนขายยามากขึ้น ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เหมือนแพทย์ตามโรงพยาบาลหรือคลินิก โดยที่คนกลุ่มระดับล่างแทบจะไม่สนใจว่า คนขายยาเป็นเภสัชกรหรือไม่ ขอให้พูดดี อธิบายดี จัดยาให้ดีก็พอเพียงแล้ว ส่วนกลุ่มระดับกลางและระดับบนจะให้ความสำคัญกับคนขายยาว่าเป็นเภสัชกรหรือไม่ หากในกรณีไม่กล้าสอบถามถึงวุฒิการ

ศึกษาจากคนขายยา ก็จะใช้วิธีสังเกตดูการพูดจา บุคลิกภาพ ความสามารถในการจัดยา ตลอดจนป้ายแขวนต่างๆ ที่ระบุว่าเป็นเภสัชกรร่วมด้วย

การโฆษณา

การโฆษณาต่างๆ จุดประสงค์เพื่อทำให้คนจำได้และเกิดการซื้อยานั้นมาใช้ตาม จึงใช้บุคคลที่มีชื่อเสียง เช่นดารา หรือนักร้อง ในการดึงดูดลูกค้า และมีการโฆษณาที่เน้นย้ำถึงสรรพคุณที่ดีเยี่ยม รวมทั้งบอกถึงว่า ยานี้สำหรับรักษาอาการอะไร ทำให้ลูกค้ามีอิสระมากขึ้นในการพึ่งพาตนเอง ในเรื่องการตัดสินใจเลือกยาให้เหมาะกับโรคด้วยตัวเอง และสามารถซื้อหาได้ตามร้านขายยาทั่วไป ซึ่งการโฆษณานั้นหากได้ยินได้ฟังบ่อยๆ เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยตรงกับที่โฆษณา ก็มักจะนึกถึงยาที่มีการโฆษณาก่อน สื่อต่างๆ เหล่านี้เอง ส่งผลให้ทุกกลุ่มมีการซื้อยาใช้เองตามที่โฆษณา แต่จะแตกต่างกันบ้าง ในเรื่องการมีโอกาสดูถูกโน้มน้าวได้ง่าย โดยกลุ่มระดับล่างส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการศึกษาน้อย การคิดวิเคราะห์มีไม่มากนัก มีแนวโน้มคล้อยตามการโฆษณาได้ง่าย ส่วนกลุ่มระดับกลางและระดับบนนั้น เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีการศึกษาค่อนข้างดี เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารจึงรู้จักคิด วิเคราะห์ รวมทั้งหาข้อมูลอื่นร่วมด้วย เช่นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อการประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อยาจากการโฆษณาอย่างระมัดระวังมากยิ่งขึ้น

การไม่มีเวลาที่จะไปพบแพทย์ในสถานพยาบาล

อาชีพส่วนใหญ่ที่ชาวชุมชนประกอบอยู่ หากไม่ประกอบธุรกิจของตนเอง ก็ออกไปทำงานนอกชุมชนลักษณะเข้าไปเย็นกลับ สำหรับผู้ที่ประกอบธุรกิจของตนเองนั้น บางครั้งไม่สามารถที่จะปลีกตัวไปไหนได้มากนัก เพราะต้องขายของ หรือถ้าหากเป็นอาชีพที่ต้องออกไปทำงานข้างนอกชุมชนในตอนเช้าและกลับเข้ามาในตอนเย็น มีเวลาว่างแค่ช่วงเย็นซึ่งก็ต้องการการพักผ่อน หากเจ็บป่วยขึ้นมาจึงไม่อยากเสียเวลา ที่จะไปสถานบริการพยาบาล ประเภทโรงพยาบาลหรือศูนย์ต่างๆ ได้ เพราะต้องรอคิวตรวจหรือมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ดังนั้นทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับทุกกลุ่มคือ การซื้อยาใช้เองหากมีอาการเจ็บป่วย เพราะง่ายและสะดวก ไม่เสียเวลานั่นเอง

ความสบายใจในการซื้อยาใช้เองมากกว่าไปพบแพทย์ในสถานบริการ

ทุกกลุ่มมีความสบายใจในการไปซื้อยาใช้เองจากร้านขายยา เนื่องด้วยความเป็นกันเองของผู้ขายยา ทำให้เกิดความสบายใจในการพูดคุยกับเจ้าของร้านที่ใจดี อธิบายยดี และยังเจ้าของร้านเป็นคนท้องถิ่น ใช้ภาษาเดียวกัน ฟังรู้เรื่อง ย่อมมีความสบายใจในการไปซื้อยามากกว่าจะไปพบแพทย์ในโรงพยาบาลหรือคลินิก เพราะกลัวจะไม่เข้าใจที่แพทย์พูด เพราะเป็นศัพท์วิชาการ เป็นทางการ ทำให้เกิดความอึดอัด โดยที่กลุ่มระดับล่างแทบไม่สนใจด้วยซ้ำ

ว่าคนขายยา เป็นเภสัชกรหรือไม่ ขอให้จัดยาดีและอภัยภัยดีเท่านั้น ส่วนกลุ่มระดับกลางและระดับบน จะมีการเลือกเข้าร้านขายยาที่น่าเชื่อถือว่าจะน่าจะเป็นเภสัชกร โดยสังเกตจากป้ายแขวนว่ามีเภสัชกร สังเกตจากการพูดคุยกับคนขายยา คุณวุฒิ รวมถึงความสามารถในการจัดยาด้วย

ปัจจัยที่ส่งผลให้มีการซื้อยาใช้เองที่แตกต่างกัน คือระดับรายได้ที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อกลุ่มระดับล่างให้มีการซื้อยาใช้เองมากที่สุด เนื่องจากเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คือต้องการเลือกวิธีการรักษาที่มีราคาไม่แพง ไม่เสียเวลาทำมาหากิน ส่วนกลุ่มระดับกลางมีทางเลือกในการรักษาพยาบาลที่หลากหลายขึ้น และกลุ่มระดับบนนั้นสามารถที่จะเลือกการรักษาพยาบาลในรูปแบบอื่นๆ ได้หลากหลายกว่าทุกกลุ่ม

อภิปรายผล

บทบาทของสตรี เพศหญิงเป็นเพศที่ข้องกับภาระหน้าที่ในการที่จะต้องเป็นผู้ดูแลหลักในเรื่องสุขภาพร่างกายของคนในครอบครัว เนื่องจากวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องเพศของคนไทย เป็นสิ่งที่กำหนดให้เพศหญิงและเพศชาย มีบทบาทหน้าที่ในครอบครัวไม่เหมือนกัน โดยสังคมกำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้ทำหน้าที่หาเงินเลี้ยงดูครอบครัว ส่วนเรื่องภายในบ้านไม่ว่าจะเป็นเรื่องการดูแลบ้าน ดูแลลูก ดูแลสามี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกิน เรื่องความเจ็บป่วย คือหน้าที่ของผู้หญิง ถึงแม้ในปัจจุบันนี้จะมีผู้หญิงจำนวนมากออกมาทำงานนอกบ้านด้วย แต่ดูเหมือนว่าภาระการดูแลดังกล่าว ก็ยังเป็นของผู้หญิงเหมือนเดิม ด้วยสาเหตุนี้ ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงพยายามที่จะสนใจ ศึกษาเรียนรู้ถึงวิธีการรักษาคนในครอบครัวเมื่อเกิดมีอาการเจ็บป่วยเกิดขึ้น เช่นต้องรู้ว่าควรใช้ยาอะไรในอาการแบบไหน ซื้อได้จากที่ไหน เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ประเด็นวิถีชีวิตของคนชุมชนแออัดที่ต้องอยู่ในสังคมเมือง ทำให้มีการพึ่งพาอาศัยต่างๆ ในการให้ความรู้ มากกว่าผู้ที่มิชีวิตอยู่ในชนบทซึ่งมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ซึ่งความรู้ต่างๆ ของคนในชนบทส่วนใหญ่ ได้มาจากครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และภาวะการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนแออัด ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การป่วยในแต่ละครั้งทำให้เสียเวลาทำมาหากิน อีกทั้งการที่อยู่ในสังคมทุนนิยม ที่ต้องการมีทรัพย์สินเงินทอง มีวัตถุต่างๆ ให้มาก ซึ่งเหล่านี้ล้วนต้องทำงานแลกมา ดังนั้นภาวะการเจ็บป่วยจึงต้องรีบทำการรักษาอย่างรีบด่วน และมีแนวโน้มว่าคนในชุมชนแออัดและคนที่ใช้ชีวิตในสังคมเมืองมีภาวะที่อดทนต่อโรคน้อยกว่าคนชนบท เพราะมีการพึ่งพาอาศัยตลอด เมื่อเกิดเจ็บป่วยเล็กๆ น้อย ๆ ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Nichter 1997 , หน้า 5 อ้างใน คณะวิจัยโครงการทบทวนสถานการณ์การใช้ยาในชุมชน 2542, หน้า 32) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง ชีวิตทางสังคม และสิ่งแวดล้อม มีผลกระทบต่อท่าทีของมนุษย์ในด้านสุขภาพใน

หลายๆ ด้าน ที่เห็นได้ชัดอย่างหนึ่งคือ คนทุกวันนี้มีระดับของความอดทนต่อความไม่สบายทางกายและใจ ลดน้อยลงกว่าสมัยก่อน คนมีการใช้ยาเพิ่มขึ้น บ่อยขึ้น เพื่อการบรรเทาหรือขจัดความรู้สึกไม่สบายที่เกิดจากความเครียด ซึ่งมีสาเหตุมาจากการใช้ชีวิตในท่ามกลางสภาวะสังคมที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน เน้นการบริโภควัตถุ ครอบครัวยิ่งเครียด แดกร้าว และสภาพแวดล้อมที่กลายเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพมากขึ้น ฯลฯ โลกทัศน์ของคนยุคใหม่ ที่มองชีวิตเป็นการแข่งขันกับเวลา ทำให้ความสามารถที่จะอดทน อดกลั้น และรอคอยมีน้อยลง

คนจนส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้ต่ำ การที่เข้าถึงช่องทางที่ให้ความรู้หรือประโยชน์ต่างๆ ก็มีน้อย เช่นการเข้าถึงสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งต้องใช้การอ่าน ซึ่งส่วนใหญ่คนที่มีการศึกษาน้อย มักจะไม่ชอบค้นคว้าหาความรู้ และบอกว่าอ่านหนังสือไม่คล่องไม่ชอบอ่าน จึงมักจะโดนชักจูงให้คล้อยตามผู้อื่นได้ง่าย และเนื่องจากมีสถานภาพทางสังคมที่ต่ำ ส่งผลให้ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง การที่อยู่ในสถานภาพที่ด้อยทางสังคมจึงไม่กล้าที่จะเรียกร้องสิทธิความชอบธรรมต่างๆ ให้กับตนเอง รวมทั้งไม่กล้าเรียกร้องสิทธิบริโภคในเรื่องยาด้วยหากไม่ได้รับความเป็นธรรม เช่นในกรณีของการซื้อยาใช้เอง โดยมักจะให้ความเชื่อถือเจ้าของร้านขายยามาก ไม่กล้าที่จะซักถามเพิ่มเติม หรือฟ้องร้องหากเกิดอันตรายที่เกิดจากการใช้ยา ทำให้โอกาสการเรียนรู้ทางสังคมในเรื่องต่างๆ มีน้อยกว่าคนระดับอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Fred W. Riggs (1962, อ้างในคณะวิจัยโครงการทบทวนสถานการณ์การใช้ยาในชุมชน, 2542, หน้า 171-173) ที่ได้กล่าวถึง โครงสร้างอำนาจในสังคมไทยว่า คนไทยมักให้การยกย่องผู้มีตำแหน่งสูงและยอมอยู่ใต้อำนาจในการแสดงความคิดเห็น คนไทยถือว่าเป็นการไม่สุภาพที่จะแสดงความคิดเห็นโต้แย้งผู้มีอำนาจสูง ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ อคิน รพีพัฒน์ (2525, หน้า 82) ที่กล่าวว่า โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทยได้หลอมให้คนไทยเป็นคนที่จะพึ่งพาผู้มีอำนาจหรือมีทรัพยากร สถานภาพ และฐานะสูงกว่าอยู่ตลอดเวลา ส่วนใหญ่คนจนทั้งในเมืองและในชนบทจะเป็นคนพึ่งพาและไม่เชื่อว่าความสำเร็จจะเกิดได้ด้วยความสามารถของตนเองหรือความร่วมมือระหว่างบุคคลที่มีฐานะสถานภาพและอำนาจเสมอกัน

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจนับว่าเป็นปัจจัยต้นเหตุที่สำคัญที่สุด ถึงชาวชุมชนจะทราบว่ายาชนิดนั้นไม่ดีมีโทษ แต่เนื่องจากความจำเป็นด้วยรายได้ที่น้อย ประกอบกับต้องการให้หายป่วยโดยเร็วที่สุดในภาวะเศรษฐกิจแบบนี้ โอกาสในการเลือกรักษาด้วยวิธีอื่นมีน้อย ทำให้การใช้ยาที่อันตรายไม่ถูกต้องก็ยังเป็นปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ซีกที และนับวันจะยิ่งส่งผลให้มีการซื้อยาใช้เองมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งตรงกับงานวิจัยของคณะวิจัยโครงการทบทวนสถานการณ์การใช้ยาในชุมชน (2542, หน้า 28) กล่าวว่า คนหาเช้ากินค่ำ การดิ้นรนหาเงินเลี้ยงปาก เลี้ยงท้อง ย่อม

สำคัญกว่าอันตรายของยา ที่อาจเกิดขึ้นในภายภาคหน้า การตัดสินใจที่จะกินยาชุดเพื่อระงับอาการต่างๆ เพื่อให้สามารถทำงานต่อไปได้ คืออาการของการบริหารจัดการกับสิ่งเผชิญหน้า

ภูมิปัญญาในการใช้ยาสมุนไพรที่ยังคงมีอยู่ เป็นที่น่าแปลกใจว่าชุมชนในเมืองซึ่งมีความเจริญทางด้านวัตถุ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องยาแผนปัจจุบันที่มีอย่างมากมาย น่าจะทำให้ความน่าเชื่อถือในเรื่องยาสมุนไพรลดน้อยลง แต่ในชุมชนที่ศึกษาพบว่า ยาสมุนไพรเป็นที่นิยมใช้กันมากในครอบครัวที่สัมภาษณ์เกือบทุกครอบครัว นั่นหมายความว่า ในชุมชนนี้ยังมีการยึดถือวัฒนธรรมเดิมในการใช้ยาสมุนไพรอย่างเหนียวแน่นอยู่ ซึ่งทำให้วัฒนธรรมอื่น เช่น ยาสมัยใหม่เข้ามาเป็นลักษณะผสมผสานเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิจัยในเรื่องการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวกับการซื้อยาใช้เองของชาวชุมชนในเขตชุมชนแออัด 5 ชันวา พบว่า มีการถ่ายทอดความรู้เรื่องยาอยู่ตลอดเวลา ครอบคลุมทั้งการติดต่อพบปะกันอยู่ และจากการที่ชาวชุมชนมีการวินิจฉัยโรคด้วยตัวเองจากพื้นความรู้เดิม มีการยืนยันจากสื่อโฆษณา สื่อบุคคล รวมทั้งมีแรงจูงใจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องความสะดวก เสียค่าใช้จ่ายน้อย สิ่งเหล่านี้ทำให้มีการตัดสินใจซื้อยาใช้เองได้ไม่ยาก เป็นที่น่าห่วงว่า เนื่องจากความเชื่อของชาวชุมชนที่พึ่งพาอาศัยตลอดเวลาเมื่อเจ็บป่วย คิดว่ายาเป็นสิ่งที่ดี ทำให้ร่างกายสบายขึ้น จิตใจสดชื่นแจ่มใส ทำให้หายจากอาการเจ็บป่วยได้เร็ว เป็นสินค้าสุขภาพ ส่งผลให้คนในชุมชนหลายคนจะดูแลตนเองในเรื่องต้นก่อน ไม่ว่าจะเป็นการออกกำลังกาย การกินอาหารที่มีประโยชน์ หรือการนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ เพราะคิดว่าเมื่อเจ็บป่วยก็มียารักษาตลอด ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย เช่น การซื้อยาใช้อย่างพร่ำเพรื่อเกินความต้องการของร่างกาย หรือมีอาการแพ้ยา ทำให้เกิดผื่นแดง ผื่นคันอักเสบ หายใจไม่ออก อาจรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ ควรมีการจัดการศึกษาเพื่อให้กลุ่มผู้ใช้ยาในชุมชนได้รับความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ให้มีความปลอดภัยและสุขภาพดีดังต่อไปนี้

1.1 ควรมีแนวทางจัดการศึกษาให้กับบุคคลดังต่อไปนี้ ครอบครัว ญาติ เพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพ เนื่องจากเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดที่สุด มีความสำคัญต่อการเป็นผู้นำให้ความรู้ เป็นผู้ชักชวน กระตุ้นให้ลองใช้ จึงควรหาวิธีณรงค์ให้ความรู้แก่บุคคลเหล่านี้ให้มากขึ้น รวมทั้งควรอบรมให้ความรู้แก่เจ้าของร้านขายของชำด้วย โดยอาจจัดให้มีการรวมตัวกันจัดเสวนากลุ่ม ร่วมกันหาปัญหาจากการใช้ยา กระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึง

พืษภัย ตลอดจนหาวิธีแก้ไข ทำอย่างไรถึงจะใช้จ่ายได้อย่างปลอดภัย วิธีนี้เป็นการช่วยให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

1.2 เนื่องจากชาวชุมชนมีการพึ่งพากันมาก โดยให้คุณค่าว่าเป็นสินค้าที่ตอบสนองต่อความต้องการในการบำบัดรักษาหรือในเชิงสรรพคุณ มากกว่าที่จะคำนึงถึงในแง่มุมมองของการเป็นยา การขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาต่างๆ ก็ย้อมนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาด และตลอดเวลาที่ผ่านมาชาวชุมชนมักดูแลสุขภาพตัวเองเฉพาะทางด้านร่างกายเพียงอย่างเดียว คิดว่าสุขภาพที่ดีคือการไปรักษาพยาบาลตามสถานที่ต่างๆ เท่านั้น ซึ่งเป็นการดูแลรักษาสุขภาพในลักษณะแยกส่วน ควรหันมาช่วยกันส่งเสริมให้คนในชุมชนลดการพึ่งพายาลง โดยดูแลสุขภาพแบบเป็นองค์รวมมากขึ้น เช่นหันมาดูแลทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการออกกำลังกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ทำจิตใจให้สดชื่น ไม่เครียด นอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ สิ่งเหล่านี้สามารถป้องกันการเกิดโรคได้ หรือไม่เช่นนั้นก็ช่วยทำให้หายจากอาการป่วยได้เร็วขึ้น ครอบครัวเองก็ต้องช่วยกันให้กำลังใจ ซึ่งลดปัญหาการใช้ยาที่พร่ำเพรื่อลงได้

1.3 ภาครัฐบาลและเอกชน ควรมีการรณรงค์เรื่องการใช้จ่ายในส่วนข้อมูลที่เป็นผลเสีย และผลข้างเคียงจากการใช้จ่ายให้มากขึ้น ทั้งทางวิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งปกติการโฆษณา มักจะเน้นเฉพาะชื่อยา และสรรพคุณเท่านั้น ด้วยเจตนาของผู้สื่อสารที่ต้องการให้ชาวชุมชนรับรู้ตลาดเคลื่อนอันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ทางการค้า ดังเช่นงานวิจัยของสุพัตราชาติบัญชาชัย และคณะ (2533, หน้า 85) ได้กล่าวว่า ในเรื่องอันตรายข้อพึงระวังต่างๆ นั้น แทบจะกล่าวได้ว่าไม่ได้ข้อมูลเลย โดยเฉพาะจากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ รายละเอียดที่ระบุไว้ข้างกล่องหรือฉลากที่เป็นข้อพึงระวัง ชาวบ้านแทบไม่ได้อ่าน เนื่องจากตัวอักษรเล็กและไม่ค่อยสนใจที่จะอ่านให้ละเอียด เพราะฉะนั้นจะต้องมีวิธีแก้ไขและให้ความสนใจอย่างจริงจังในการเผยแพร่ให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ชาวชุมชนต่อไป

1.4 ร้านขายของชำในชุมชนเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ชาวชุมชนเรียนรู้เรื่องการใช้จ่ายจากพวกเขาเหล่านี้ และตัวเจ้าของร้านขายของชำเองก็เรียนรู้ร่วมกันกับชาวชุมชนเช่นกัน โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และมักจะซื้อยามาตามคำแนะนำ ยาทตามคำบอกเล่าของเพื่อนบ้านมาขาย ถือว่าเป็นแหล่งกระจายยาสู่ชาวชุมชนได้วิธีหนึ่ง เนื่องจากอยู่ใกล้บ้าน สะดวกในการซื้อหา และจากการศึกษาพบว่า ยาที่ร้านขายของชำนำมาขาย เป็นการนำยาอื่นที่ไม่ใช่ยาสามัญประจำบ้านมาขายด้วย เช่นยาของสำเร็จรูปต่างๆ ที่ถูกต้องแล้วไม่ควรจะมียาประเภทนี้ขายในร้านขายของชำ แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องก็ได้อนุโลมให้เนื่องจากเห็นว่ามียาอันตรายน้อย แต่ทางร้านขายของชำบางร้านก็ยังนำยาอื่นนอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้นมาขายร่วมด้วย

ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคได้ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรจะเข้าไปให้ความรู้
อบรมเรื่องยาให้แก่ร้านขายของชำให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า เพศหญิงจะเป็นผู้ที่ห่วงใยสุขภาพ
ของคนในครอบครัวมาก ไม่ว่าจะเป็นผู้จัดซื้อยามาให้ หรือการแนะนำเรื่องการใช้ยาต่างๆ จึง
น่าที่จะทำการศึกษาดังบทบาทของสตรีกับการดูแลรักษาสุขภาพของคนในครอบครัว ว่าเป็น
อย่างไร

2.2 จากการศึกษาพบว่า คนจนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่มีความสามารถ
เข้าถึงข้อมูลข่าวสารเรื่องยา ได้น้อยกว่าทุกกลุ่ม จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาต่อไปว่า โอกาสเข้าถึง
ข้อมูลข่าวสารในเรื่องต่างๆ ของกลุ่มคนจนในสังคมเมือง เป็นอย่างไรบ้าง